

Srbija je zemlja zavisna od uglja, budući da oko 70% električne energije dobija sagorevanjem lignita. Ovakav ugalj možda nije najkvalitetniji energent, ali se zato odlikuje visokim sadržajem sumpora, što njegov dim čini osobito toksičnim. Srbija nije usamljeni zavisnik od uglja u Evropi. I druge države se oslanjaju na ugalj da namire svoje potrebe za energijom. Međutim, za razliku od ostatka kontinenta, koji se sve više okreće strategijama za fazno i potpuno uklanjanje uglja iz energetske miksa, shodno posvećenosti održivom razvoju i ciljevima Pariskog sporazuma, Srbija je, čini se, rešena da ugalj sagoreva što je duže moguće i da za tu svoju naviku utroši koliko god novca da joj je dostupno.

Mreža organizacija CEE Benkvoč i Centar za ekologiju i održivi razvoj, članica te mreže u Srbiji, podneli su žalbu žalbenom organu Evropske banke za obnovu i razvoj ukazujući na kršenje ekološke i društvene politike te banke pri realizaciji zajma dodeljenog 2015. godine za korporativno restrukturiranje državnog preduzeća Elektroprivreda Srbije. Žalba je i formalno registrovana unutar Mehanizma za projektne žalbe EBRD-a.

EPS ima dugu tradiciju pozajmljivanja od EBRD-a, ali i u svojstvu predmeta žalbi koje se podnose ovoj banci. Šta više, nijedan drugi klijent banke nije bio predmet većeg broja provera nego što je to bio slučaj sa Elektroprivredom Srbije, doduše sa ograničenim rezultatima.

Iako je zajam EPS-u bio namenjen za restrukturiranje kompanije radi pripreme za poslovanje shodno strožoj regulativi Evropske unije, čini se da su umesto toga ova sredstva samo oslobodila resurse preduzeća neophodna za iskopavanje i sagorevanje još više uglja i to dodavanjem 350MW novih proizvodnih kapaciteta termo-elektrane Kostolac B3 i proširenjem kapaciteta rudnika lignita Drmno sa 9 na 12 miliona tona godišnje. Šta više, ovo drugo je učinjeno bez Procene uticaja na životnu sredinu i lokalnu zajednicu, čime su prekršene politika EBRD-a i uslovi kredita.

Pre nego što nastavi da finansira dalju zavisnost Srbije od uglja, koja će koštati njene ali i građane susednih država zdravlja i para, EBRD bi u svojoj praksi trebao bolje i brže da prepoznaje sledeće karakteristične simptome zavisnosti:

Sve se troši na ugalj

Novac ne predstavlja prepreku ambicioznim planovima Srbije za dalju eksploataciju i sagorevanje uglja, čak i ako to traži dugoročno zaduživanje. Vlada Srbije planira proširenje rudnika lignita i novo postrojenje kapaciteta 350 MW u Kostolcu. Za ove potrebe Vlada pozajmljuje novac u ime EPS-a, dok EPS - iako korisnik kredita, ne preuzima nikakve rizike. Pozajmice od kineske Eksim banke direktno podržavaju infrastrukturu za ugalj i to izgradnju nove termoelektrane B3 u Kostolcu od strane kineske kompanije Čajna mašineri end indžinerig korporejšn, u vrednosti od 608 miliona dolara iz 2015. godine, i za

odsumporavanje na postojećim blokovima termoelektrane Kostolac B, u vrednosti od 293 miliona iz 2011.

Samo još jednu dozu!

Prema Energetskoj strategiji Republike Srbije iz 2016. godine, EPS planira ne samo produženje veka eksploatacije postojećih termoelektrana, već i izgradnju novih postrojenja na lignit: Kostolac B3, Nikola Tesla B3, Kolubara B, Kovin i Štavalj. Malo je verovatno da će svi ovi projekti biti realizovani. Ipak, jasno je da EPS prioritet stavlja na realizaciju projekta Kostolac B3 u svom programu implementacije energetske strategije.

Poricanje zavisnosti

Na drugoj strani, Svetska banka i EBRD podržavaju EPS iako su investicije ovog giganta eksploatacije uglja obično prerusene u zajmove vezane za poslovnu politiku ili korporativno restrukturiranje. Najsvežiji primer jeste odobrenje Svetske banke u aprilu 2018. zajma od 200 miliona dolara sa ciljem unapređenja finansijske stabilnosti i efikasnosti javnih preduzeća u energetskom sektoru. Uprkos obećanju ambicioznih reformi sadržanom u ovim zajmovima, nema znakova da su njima uračunati takozvani troškovi "nasukane aktive" u uglju, odnosno investicija čije planirane prinose će obustaviti neizbežna tranzicija ka nisko-ugljeničnom razvoju.

Šta bolje govori o poricanju neodržive zavisnosti od uglja od činjenice da je Vlada Srbije obavezu i plan smanjenja emisija ugljen-dioksida (CO₂) koja proističe iz Pariskog sporazuma reklamirala namerom da izgradi još četiri nova postrojenja na ugalj? Upravo to je plan, koji je, šta više, uvršten i u predložene mere smanjenja emisija sa efektom staklene bašte u Drugom nacionalnom izveštaju Srbije Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o promeni klime.

Samosažaljenje (radi produženja zavisnosti umesto tranzicije)

U maju 2014. godine Srbija se suočila sa strašnom slikom potapanja najvećeg površinskog rudnika uglja, Tamnava Zapad, pretvorenog u jezero preko noći kada su, do tada nezabeležene, kiše dovele do poplave i probijanja korita reke Kolubare, koja je tako poplavila rudnik. Mašine vredne desetina miliona evra našle su se duboko ispod površine vode. Dve trećine proizvodnje uglja u Srbiji je izgubljeno, a Srbija je bila primorana da uvozi električnu energiju. Procenjuje se da je ukupna šteta u energetskom sektoru iznosila gotovo 500 miliona evra. Elektroprivreda Srbije našla se na kolenima. Ovo je trebalo da bude poziv na buđenje za svakoga ko prepoznaje vezu između sagorevanja uglja i klimatskih promena, koje su se u manifestovale nezabeleženim poplavama, ali i drugim prirodnim katastrofama. Svetska banka je odobrila zajam od 300 miliona dolara za isušivanje rudnika, a proizvodnja uglja je delimično obnovljena u decembru 2014. godine. U međuvremenu, EBRD je EPS-u

takođe odobrio 200 miliona evra zajma za restrukturiranje sa ciljem da olakša pogoršanu situaciju sa tokovima gotovine prouzrokovanu nezabeleženom i katastrofalnom poplavom. Međutim, dokument borda koji je prosleđen nakon posebnog zahteva otkriva viši cilj ovog zajma: oslobađanje resursa kojima bi EPS mogao da se fokusira i intenzivira sprovođenje dugoročnog investicionog plana ove kompanije.

Imajući u vidu dugu istoriju saradnje EBRD-a sa EPS-om, koju čini nšta manje nego pet zajmova od 2001. godine ukupne vrednosti 315 miliona evra, Banka je morala znati šta se krije iza “dugoročnih investicionih planova” EPS-a: još uglja!

Ugalj je umrljao EBRD-ovu “Tranziciju ka zelenoj ekonomiji”

EBRD je ograničila direktno pozajmljivanje novca za projekte eksploatacije uglja u okviru sopstvene Strategije za energetske sektor iz 2013. godine i posvetila se “tranziciji ka zelenoj ekonomiji”. Ove činjenice, ipak, nisu je spečile da svojim zajmom EPS-u oslobađa resurse ovog javnog preduzeća za realizaciju veoma dobro poznatih dugoročnih planova. Šta više, EBRD je sistematski omalovažavao informacije nevladinih organizacija u vezi sa nedostatkom EPS-ove dugoročne vizije dekarbonizovanog, to jest nisko-ugljeničnog razvoja. Na žalost, EBRD ne prepoznaje ni ukupno šest žalbi koje su podnete u Zvaničnim žalbenim postupcima kao simptome EPS-ove namere da dalje razvija svoju zavisnost od uglja, kojim je ozbiljno uprljana ekološka i društvena politika EBRD-a.

Izvor: euractiv.rs